

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér Socha 2

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MYSTICAL ECLIPSE

Vypracoval/a: BcA. Nela Britaňáková

Vedoucí diplomové práce: akad. mal. Tomáš Hlavina

Oponent/ka diplomové práce: MgA. Miroslava Večeřová

Akademický rok 2021/2022

Obsah:

1. Úvod.....	3
2. Téma.....	4
3. Instalace.....	5
4. Inspirace.....	6
5. Performance.....	7-9

1. Úvod

Diplomová práce *Mystical Eclipse* je vícevrstevnatým projektem spojujícím prostorovou instalaci keramických objektů a skupinovou performance. Projekt navazuje na předchozí práce, převážně performativní video projekty, které vznikly na navazujícím magisterském programu AVU, a staly se tak hlavní skicou k diplomové práci.

Projekty spojovalo téma antropocentrického civilizačního postoje a etického fungování s naším okolím. Pracovala jsem s tématy přehlížených mimolidských forem, zvířat, rostlin nebo bakterií. Spolu s reflexí vztahu člověka a přírody se témata opírala o hnutí new age, parapsychologické postupy, ale také hledání osobní spirituality v současném světě. Ve zmíněných videích jsem si vyzkoušela několik přístupů k performance, její kombinaci se sochařskými objekty i možnost spolupráce, kterou považuji za stěžejní pro mou tvorbu.

Ve videích jsem vždy pracovala s konkrétním přírodním prostředím, do kterého jsem zasazovala skupinovou performance a drobné keramické instalace. Součástí byla také tvorba autorských kostýmů. Práce začala tématem senzitivnosti rostlin, transcendentální zkušenosti vstupu do rostliny popsané v kultovní knize *The Secret Life of Plants*, která vyústila ve video *Re-Enter The Plant*:

“Pan Vogel mě požádal, abych vstoupila do filodendronu. Když jsem začala plnit tento požadavek, stalo se několik věcí. Nejprve jsem přemýšlela, jak se dostat dovnitř rostliny. Uvolnila jsem se a učinila vědomé rozhodnutí nechat mysl a představivost pracovat. Pak jsem shledala, že ve své představivosti vstupuji hlavním stonkem do rostliny. Uvnitř jsem spatřila pohybující se buňky a mizu vztlínající vzhůru, a tento proud mě strhoval s sebou. Když jsem se přiblížila k listům, cítila jsem, že jsem vytržena ze světa své představivosti a vtažena do říše, nad níž jsem neměla žádnou kontrolu. Neviděla jsem žádné mentální obrazy, zůstal pouze pocit, že jsem součástí a výplní doširoka se rozpínajícího povrchu. Lze to popsat snad jen jako čisté vědomí. Pociťovala jsem přijetí a skutečnou ochranu rostliny. Neměla jsem pocit času, pouze pocit jednoty existence a prostoru. Usmála jsem se a sjednotila se s rostlinou.”¹

Dalším projektem bylo video *I Wish I Was a Fish*, které vzniklo ve spolupráci se studentkou malby Anežkou Abrtovou. Na základě společného dialogu se naším tématem stala proměna člověka v rybu. Ve videu jsme si vytvářely pohádkový příběh v jehož třech cyklech se dívky transformují do vodních obratlovců. Video vnímám jako tvorbu vlastní mytologie se smyšlenými rituálními prvky. Performativní přístup se v tomto videu mění od čistě pohybového k používání keramických předmětů, které mají ve videu obřadní charakter a symbolicky doplňují onu transformaci. Projekt vznikl jako site specific dílo pro prostředí kaolinového lomu, který jsme během přípravy několikrát navštívili a pro který také vzniklo několik porcelánových objektů,

¹ TOMPKINS, BIRD *The Secret Life of Plants*, 1973

kteřé toto prostředí ve videu doplňují. Objekty připomínají fantaskní květiny nebo živočichy, kteří svým materiálním pojetím (porcelán jehož hlavní složkou je kaolín) přirozeně doplňují zvolenou lokaci a pomyslně srůstají s tímto prostředím.

Posledním projektem, který předcházel mé diplomové práci bylo video *Is it Just a Myth?*, které vzniklo pro prezentaci v online prostředí v rámci výstupu disertační práce Barbory Čákové na Fakultě umění a designu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Hlavním tématem celého projektu online výstavy se stal prostor na pomezí fyzická a virtuality, moment, kdy se naše osobní zkušenost s prací ve venkovním prostoru přenese do online prostředí, a divák má možnost video shlédnout pouze na svém telefonu nebo laptopu.

“Tuhle krajinu znáš, už jsi ji přece viděl. Něco je tu ale jinak. Procházíš zbytky příběhů, stopy, které tu zanechaly. Pomalu se přibližuješ, ohledáváš každý detail. Zvažuješ, přeměřuješ. Těkáš mezi tím, co se stalo a tím, co se mohlo stát. Ačkoli je naprosté ticho, slyšíš vítr v korunách stromů. Chceš jít dál, ale rám ti to nedovolí. Vidíš jen hotový obraz, interpretaci někoho, kdo krajinu prozkoumal dávno před tebou.”², jak píše Barbora Čáková na online platformě.

Ve videu pro online výstavu jsem pracovala pouze s jednou performerkou, která se ve videu objevuje jako ztracená postava v přírodním prostředí, se kterým se skrze tanec a pohyby snaží interagovat. Video je doprovázeno hudbou od Adrianý Vančové, poetickou hrou na klavír v kombinaci s elektronickou hudbou a známým housovým trackem z 90. let (Eddie Amador — House music). Ve videu se tak mísí romantizující esence podzimního lesa s vlivy elektronické kultury.

2. Téma

Příroda a pobyt v ní byl pro člověka přirozený od nepaměti, jak se tento vztah změnil a jak jej můžeme vnímat dnes? Lze znovu napravit zpřetrhané vazby s přírodou? Můžeme chápat tanec na rave party jako kolektivní spirituální zážitek, nebo rituál současnosti?

„Uvolněte svou mysl... Pomozte nám znovu si představit svět v bohatších pojmech, které nám umožní, abychom se ocitli v dialogu s potřebami jiných druhů, s jinými druhy myslí. Bojovat za jiné myšlení, předělat naši redukcionistickou kulturu je základním plánem přežití v našem současném kontextu. Doufám, že se k tomu přidáš.”³

² ČÁPOVÁ Barbora, 2021, <https://isitjustamyth.com/>

³ PLUMWOOD Val, Nature in the Active Voice, Australian Humanities Review
Free up your mind ... Help us re-imagine the world in richer terms that will allow us to find ourselves in dialogue with and limited by other species' needs, other kinds of minds ... The struggle to think differently, to remake our reductionist culture, is a basic survival project in our present context. I hope you will join it.

Diplomová práce je vyústěním výše zmíněných projektů a principů, které jsem si v rámci studia vyzkoušela. Témata spojená s mimolidskými druhy, transcendencí nebo online prostředím se v diplomové práci přelévají do abstraktní formy instalace a performance, ve kterých se mísí dosud nabyté zkušenosti, ať už v práci s pohybem ve vztahu k prostředí nebo vnímání keramických objektů ve vztahu k pohybu. Tato mnohohrstevnatost se objevuje ve všech mých projektech.

Zajímá mě tvorba dílčích částí, které na závěr tvoří jeden fungující celek navzájem se doplňujících aspektů v různých médiích. Diplomová práce se tak stává syntézou několika zájmů a zkušeností. Témata spojená s environmentální problematikou se přirozeně proplétají s haptickou prací s hlínou, textilem nebo voskem, ale také se dotýkají osobní transcendentální zkušenosti spojené s tancem a pohybem jako krátkodobým únikem z dnešních dnů.

Tato problematika dává vzniknout jednomu funkčnímu celku, ve kterém se mažou hierarchické principy, ať už v otázkách lidských a mimolidských forem, tak v otázkách volného a užitého umění, jejichž komplexní spojení se často objevuje v rámci celé práce, ať už v podobě svícnu a svíček, nebo šitých kostýmů.

3. Instalace

Hlavní složkou diplomové práce je prostorová instalace tvořená keramickými objekty (pokrývající stěny i volně stojící v prostoru). Instalace je metaforou hybridní biodiverzity, dystopické vize smyšleného přírodního světa, který ovlivnil člověk svými nenávratnými zásahy. Deformovaná příroda ve formě rostlin a organismů je v instalaci demonstrována skrze nástěnné objekty, jejichž obrazové formáty se vzdalují jakékoli snaze o vytvoření přirozeného přírodního prostředí. Objekty připomínají části zvířat, smyšlený herbář ohýbané přírody, rostliny prehistorických období nebo neidentifikovatelnou vegetaci v botanické části Voynichova rukopisu.

Karel Sládek ve své knize *Ekologická spiritualita a etika* mluví o estetickém principu rostlin a živočichů jako o tvůrčím hybateli evoluce, kde je vnější vzhled důležitou součástí přežití a rozmnožování. Estetiku ornamentálních tvarů paroží nebo motýlích křídel vnímá jako důležitý aspekt, kterým se živé formy vztahují ke svému okolí. Mimo krásu rostlin a živočichů Sládek zmiňuje také prožívání emocí u zvířat.

Keramické objekty původně vytvořené z mokré syrové hlíny jsou zafixované výpalem a následně glazované. Moment výpalu a usmrcení živé hmoty dělá tyto objekty při neopatrné manipulaci křehkými a zranitelnými. Tyto objekty zároveň umocňují pocit prázdných schránek, nebo zkamenělých fosilií.

4. Inspirace

V kontextu práce s florální tematikou bych ráda zmínila tři autorky, které mě inspirují: Annu Zemánkovou, Helenu Johnovou a Hilmu Af Klint. Všechny umělkyně spojuje zájem o botaniku, kterou každá z nich rozvíjí v jiném médiu a s jiným přístupem. Dalším důležitým pojítkem je vztah k užitému umění, který se u Anny Zemánkové i Heleny Johnové přirozeně doplňuje s volnou tvorbou.

Art brut malířka Anna Zemánková pracovala svým nezařaditelným symbolickým jazykem s tématem rostlin a květín a propojovala jej s osobní mytologií a absolutní koncentrací. Tvorba se pro ni stávala terapií a zároveň přirozenou a neoddělitelnou součástí života.

“Stejně materiály, jaké využívala ve své tvorbě, uplatňovala Anna Zemánková i ve výrobě domácích dekorací. Z barevného viskocelu háčkovala záclony, ubrusy, stínidla lamp, potahy na polštáře i vlastní klobouky. Tvorba se definitivně prolula s každodenností a naplnila tak koncept brikoláže, která je jedním ze základních principů art brut. Její životní prostor se stal jakýmsi bizarním gesamtkunstwerkem - totálním uměleckým dílem. Svůj poslední byt v Praze-Nuslích proměnila v pohádkovou komnatu, v “duhovou bublinu”, do jejíhož bezpečí se uchýlila už před pětadvaceti lety, když začínala tvořit první organická podobenství svého životního dramatu.”⁴

Keramička a zakladatelka ateliéru keramiky na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze Helena Johnová pracovala s tématem rostlin ve svých autonomních květinových objektech, které autorka vědomě a zároveň intuitivně modelovala podle fází vývoje rostlin v přírodě. Vztah k přírodě u Johnové přirozeně vzrostl z rodinného zázemí, otec Jan se věnoval přírodním vědám a byl autorem několika přírodopisných atlasů rostlin a hub.⁵

Třetí autorkou, kterou bych ráda zmínila je spiritismem ovlivněná, první abstraktní malířka Hilma Af Klint. Af Klint pracovala s přírodními tématy v jejich biologické i kosmologické formě. Jejím abstrahujícím obrazům předcházely botanické deníky, ve kterých zkoumá fyzickou skladbu rostlin i éterickou rovinu spojenou s emocionálním životem rostlin. Neopomenutelným faktorem tvorby Af Klint jsou spiritismus, teosofie a esoterika, tedy duchovní vědy, kterými se intenzivně zabývala.

V souvislosti se současným uměním, environmentální tematikou a performance bych také ráda zmínila ženský kolektiv z Moskvy Z_hv_u, konkrétně jejich projekt *Zahrada* z roku 2018. Hybridní *Zahrada* byla představena na petrohradské “Performance Night” a Anna Kozonina trefně popsala tento projekt v online magazínu COLTA:

⁴ ZEMÁNKOVÁ, ŠIMKOVÁ, Anna Zemánková, KANT 2017, str. 27

⁵ HOŘAVA Jiří, První dáma české keramiky Helena Johnová (1884-1962), Praha 2017, str. 13

“Vyzýváme k životním silám přírody, zapalujeme v sobě motor, vyrábíme energii a dobýváme je objekty, vytváříme nové organismy. Na rave party se DJ stává dirigentem nelidského algoritmu, přes který infikuje dav. Patogen se množí, hromadí a způsobuje výrazné reakce. V “zahradě” stejně jako na techno party, monotónně protřepáváme boky, infikujeme prostor, mutujeme a dáváme příležitost vyjádřit se jiným životním formám”⁶

5. Performance

Druhou částí diplomové práce je hodinová performance, která se odehraje v prostoru instalace. Pět performerů a zvukový doprovod Adrian Vančové vytvoří živou složku tohoto prostředí. Nenarativní představení stírá hierarchické principy mezi participujícími. Některé z postav připomínají bezobratlé živočichy, kteří se povalují jako živé objekty mezi těmi keramickými, jiné svými končetinami zkoumají své okolí, jako popínavé rostliny, které se stonky chytají nejbližších větví. Výraznou složkou této performance jsou postavy, které představují lidskou entitu, přestože jejich tělo pokrývají kostýmy s keramickými částmi přírodnin. Nezastavitelný tanec na elektronickou hudbu vyvolává pocit rituálu a nepovedené snahy o interakci s troskami přírody kolem.

V rámci výstavy nebude součástí instalace video záznam performance, po akci zůstanou součástí instalace pouze pozůstatky oblečení válející se mezi keramickými objekty jako zbytky entity dočasně tančící v tomto prostoru.

Taneční část performance kombinuje prvky současného tance s rituálními momenty, které evokují rave party. Tanec jako únik nebo sebevyjádření názoru vůči společnosti. Performerky jako hrdinky katastrofického filmu zůstávají sami v troskách přírody, marně hledající vztah se zbytky tohoto starého světa.

Další vrstvou performance jsou kostýmy. Od pohádkových kostýmů užívaných ve videích se v tomto projektu přesouvám k recyklování běžného oblečení ze second handů s explicitně přiznanými značkami fast fashion módy. Vzniká tak hybridní estetika kostýmů evokující DIY tvorbu s pohádkovostí a tajemností, která performance i instalaci doprovází. Toto oblečení nese také prvky keramiky, která performerky spojuje s objekty kolem.

Zvuk Adrian Vančové, který doplňuje pohybovou složku v sobě mísí romantizující a mýtické odkazy hry na klavír s tvrdšími beaty odkazující k tématu rave kultury. Spolupráci jsme si vyzkoušely v rámci video projektu *Is It Just a Myth?* a v této performance na ni navazujeme. Adrianu jsem oslovila kvůli atmosféře a snovosti, které její tvorbu provázejí, v její hudbě vnímám poetiku a zároveň temnou stránku

⁶ Z článku naše dny jsou napjaté, Choreografie kritického twerkingu a google hangouts v Petrohradské noci přetrvávají, Anna Kozonina
<https://www.colta.ru/articles/art/19743-posttantsynashih-dney#vi>

jakési dystopie dnešního světa. Považuji za důležité zmínit také práci Adriany v kontextu přírodního prostředí a organizaci festivalu pod širým nebem *Řehole*.⁷

Karel Veselý ve své knize *Hudba ohně* mluví o spirituálních a šamanistických přesazích elektronické hudby skrze pravidelnost strojového beatu, který odkazuje k tepu srdce nebo zážitku z pocitu bezpečí uvnitř mateřského lůna, v němž jsme tlumené údery srdce poslouchali.

“..Repetice, jež se v housu stává kvalitou sama o sobě (opakování prvků je více než jen jejich pouhý součet), je prostředkem úniku z chaosu světa do bezpečí jakéhosi vnitřního vesmíru, v němž se čas zacyklil stejně jako rytmus.”⁸

Tématem taneční elektronické hudby jako prostoru pro psychospirituální zážitky se zabývají také Audrey Redfield a Marie I. Thouin-Savard ve svém textu *Electronic Dance Music Events as Modern-Day Ritual*. Skrze historii elektronické hudby a pojmu rave se dostávají k otevření otázek spojených s tancem jako druhem tělesné mystiky, který prožíváme na fyzické úrovni a elektronická taneční hudba se stává novými netradičními formami náboženství.⁹

Závěrem bych ráda citovala z knihy *Location TBA*, která mapuje pražskou rave scénu posledních let. Jeden z členů uskupení Polygon popisuje co můžeme najít v elektronické hudbě.

“To se dotýká i další hodnoty, kterou je cesta k hledání pračlověka v každém z nás. Hledání základního rytmu a opuštění slupek, který na nás civilizace nabaluje. Dupání v tlupě nebo klanu, uvádění se do transu a hledání hluboce zakořeněný zkušenosti, kterou všichni máme. Techno tohle vyvolává.”¹⁰

Performance jako tekutá vrstva celého projektu, která se v prostředí instalace třikrát odehraje se stává sama o sobě obsahem a instalace kolem se mění v kulisy. Zajímá mě vliv performance na diváka, pro kterého může působit nečitelně a dezorientovaně, což může umocnit delirickou a tajemnou atmosféru. Moment přerodu instalace v živou akci vnímám jako zásadní část projektu a jako mé přirozené umělecké vyjadřování, ve kterém se kombinují média i přístup k výstavě, která ožívá a mění se v průběhu trvání.

⁷ <https://www.facebook.com/orderCorporation/>

⁸ VESELÝ Karel, *Hudba ohně*, Paseka 2022, str. 363

⁹ REDFIELD a THOUIN - SAVARD, *Electronic Dance Music Events as Modern-Day Ritual*, 2017

¹⁰ KONTRA Gabriela, *Location TBA*, Divočina 2021, str.

Seznam literatury:

HOŘAVA, Jiří, První dáma české keramiky Helena Johnová (1884-1962), 2017
KONTRA Gabriela, Location TBA, Divočina 2021
TOMPKINS, BIRD The Secret Life of Plants, 1973
VESELÝ Karel, Hudba ohně, Paseka 2022
SLÁDEK Karel, Ekologická spiritualita a etika, Triton 2019